

Weerbare democratie

[Vraagstelling Henk: Wat zou je omschrijven als een weerbare democratie? Acht je de Nederlandse samenleving voldoende weerbaar. Wat zou die weerbaarheid moeten zijn? Is het woord wel goed gekozen of gaat het om iets anders? Wat kan je zelf eraan doen?]

Definitie weerbare democratie:

Een **weerbare democratie** is een democratie die zichzelf beschermt tegen krachten die haar van binnenuit proberen te ondermijnen of af te schaffen. Het kernidee is dat een democratie niet zo tolerant mag zijn dat zij haar eigen vernietiging toestaat. [Bron: Nederland Rechtstaat]

Dit concept rust op de gedachte dat democratie **méér is dan alleen de meerderheid van de stemmen tellen**. Een democratisch gekozen leider of partij heeft niet het recht om de democratie of de rechtsstaat te vernietigen.

En hier gaat het mis in Nederland.

1. Zo kennen wij geen grondwettelijk hof wat betekent dat wij geen constitutionele toetsing door de rechter hebben. Artikel 120 van de Grondwet bepaalt dat de rechter wetten die door de Eerste en Tweede Kamer zijn aangenomen, *niet* mag toetsen aan de Grondwet. Hierdoor ontstaat meteen het risico dat een kwaadwillende politieke meerderheid een wet kan aannemen die de democratie ondermijnt (bijvoorbeeld door de oppositie te dwarsbomen). Dit kan dan vervolgens niet ongrondwettelijk worden verklaard door een rechter. We zouden hier een voorbeeld kunnen nemen aan Duitsland. Zij hebben het Bundesverfassungsgericht, opgericht in 1951. Om te zorgen dat de geschiedenis zich niet herhaalt. Dit behoeft geen toelichting neem ik aan. Het hof heeft altijd uitstekend gewerkt. Echter ook dit hof staat momenteel onder druk door de veranderen politieke verhoudingen.

2. De grondwet is vrij eenvoudig te wijzigen

Om de Nederlandse Grondwet te veranderen is een tweederdemeerderheid in de Eerste en Tweede Kamer nodig, na tussentijdse verkiezingen. Dit is een drempel, maar historisch en internationaal gezien is onze Grondwet **vrij flexibel**. Er zijn geen "eeuwigheidsclausules" zoals in Duitsland, waar bepaalde democratische kernprincipes (zoals de menselijke waardigheid en de democratische staatsvorm) grondwettelijk *nooit* mogen worden afgeschaft, zelfs niet met een 100% meerderheid. In Nederland kan alles in de Grondwet theoretisch worden gewijzigd als de politieke meerderheid groot genoeg is.

3. Salami-tactiek

Politologen wijzen erop dat moderne democratieën zelden sneuvelen door een gewelddadige staatsgreep, maar eerder door **legale uithollingsprocessen** (zoals we hebben gezien in landen als Hongarije). Een antidemocratische regering kan de democratie vernietigen zonder de Grondwet direct te schenden:

- **Rechtspraak:** Rechters worden niet ontslagen, maar de politiek benoemt voortaan alleen nog maar partijgetrouwe rechters.
- **Media:** De publieke omroep wordt financieel drooggelegd of onder directe curatele van de overheid gesteld.
- **Kiesstelsel:** Kiesdistricten of kiesregels worden subtiel veranderd in het voordeel van de zittende macht

Gelukkig kunnen we stellen dat deze salami-tactieken in Nederland dan weer moeilijker toe te passen zijn. Rechters worden immers voorgedragen door de rechterlijke macht en zelden door de politiek afgewezen. Onze media is kwetsbaarder echter we zien, dat het stelsel toch tamelijk robuust is het wordt beschermd door een sterk juridisch kader, onafhankelijk toezicht en het unieke karakter van de publieke omroep. En veranderen van kiesdistricten is hier niet aan de orde evenals het aanpassen van kiesregels.

Weerbare samenleving

Maar een weerbare democratie kan niet zonder een weerbare samenleving en vice versa. En ook daar zie ik een groot probleem. Mensen moeten vertrouwen kunnen hebben in het functioneren van de democratie. En dat vertrouwen is historisch laag. Nog maar 19% heeft vertrouwen in de Tweede Kamer, 15% in de regering, 12% in politieke partijen (peiling CBS onder inwoners). Dit is dramatisch en schreeuwt om actie.

Tot zover de meer technische uiteenzetting van de stand van zaken in Nederland.

Fatsoen

Als ik mijzelf dan de vraag stel hoe dit zou kunnen worden verbeterd dan zou ik in mijn wereld willen inzetten op tolerantie, de vrijheid van meningsuiting voor andersdenkenden, en respect voor minderheden. En nu hoor ik bepaalde mensen roepen dat de vrijheid van meningsuiting absoluut is. Dat je alles mag zeggen. Ik bestrijd dat. Ooit zocht ik naar een definitie waar ik mij prettig bij kon voelen. Ik hoorde toen Hans Teeuwen een heldere definitie formuleren die bij mij bleef plakken. Hij zei: “de vrijheid van meningsuiting stopt waar geweld begint”. Als rechtgeaarde ICT-er vond ik in eerste instantie deze definitie klip en klaar. Helder en overzichtelijk. Totdat ik er eens echt mijn gedachten over liet gaan. Ik ontdekte toen vrij snel dat deze definitie helemaal niet werkt. Er is ook nog zoiets als fatsoen. Ik geef als voorbeeld Edwin Wagensveld die korans verbrand. Hij mag dat doen, maar het is onnodig kwetsend. Ik zou willen, dat er fatsoensnormen worden gemaakt met elkaar dat we inhoudelijk het debat met elkaar aangaan. Dat mag pittig maar het moet gaan om een onderwerp en het mag nooit op de persoon of tegen personen zijn gericht. Dat we afspreken,

dat we dit soort gedrag niet tolereren. En ik geloof echt, dat iedereen in staat is om dit te begrijpen en te voelen. Het verschil tussen een goed debat en treiterij.

Desinformatie

Dan met stip wil ik een weerbare samenleving die bestand is tegen desinformatie. We leven in een informatie overload tijdperk waar elke 'waarheid' online te vinden is. En waar politici naar hartenlust mogen liegen, en daar nog mee wegkomen ook. En ook de media spelen maar wat graag doorgeefluik zonder te (willen) toetsen of de waarheid wordt gediend. Er zouden mechanismen moeten komen, die hierop toezien en die mogen ingrijpen. In dat kader vind ik het initiatief in Wales interessant waarbij een wet is aangenomen die het voorliegen van kiezers tijdens de verkiezingsperiode strafbaar stelt. In Wales geldt dat alleen voor de verkiezingsperiode vooralsnog. Ik zou ook iets dergelijks willen in de eerste en de tweede kamer. Zou het niet rechtvaardig zijn als Dilan Yesilgüz wordt verwijderd door haar leugen over nareis op nareis?

En natuurlijk zie ik graag veel meer verplichte, eerlijke, geschiedenislessen voor journalisten in spé. Het is stuitend om artikelen te moeten lezen, die gespeend zijn van enig historisch perspectief.

Vertrouwen

We horen en lezen verhalen over ambtenaren, die moeten meewerken aan beleid dat indruist tegen hun normen en waarden. Dit leidt tot Instellingen, die niet te vertrouwen zijn. Waar regels worden gehanteerd die ondoorzichtig of zelfs illegaal zijn. Ik denk dan met name aan de toeslagenaffaire. Juist terwijl instellingen, door hun macht ten opzichte van de burger, uiterste terughoudendheid moeten betrachten en de burger het voordeel van de twijfel moeten geven. De burger is immers tamelijk weerloos. Wat mij betreft moet de menselijke maat weer worden teruggebracht in de complexiteit waar de burger mee wordt geconfronteerd. In dat kader geef ik als voorbeeld de situatie in de gemeente Tilburg. Hier is Ralf Embrechts werkzaam. Hij is een bekende maatschappelijk vernieuwer uit Tilburg. Hij is directeur van de stichting MOM (Maatschappelijke Ontwikkelingsmaatschappij). Hij strijdt al jarenlang tegen armoede en bureaucratie. Samen met het Sociaal Hospitaal / IPW zet hij zich in om vastgelopen burgers via maatwerk en de 'Doorbraakmethode' écht te helpen door de systeemwereld te doorbreken. Hij kan dat doen door casussen voor te leggen bij de gemeente, die een doorbraak vereisen.

Maatschappelijk middenveld

Sterke vakbonden, onafhankelijke journalistiek, kerken, sportverenigingen en burgerinitiatieven vormen een buffer. Zij organiseren het protest en de tegenmacht als de politiek ontspoot. Het spreekt vanzelf dat Nederland blijft inzetten op het versterken ervan. Hier ontstaat de cohesie tussen burgers. Ik zou graag zien, dat burger coöperaties sterker worden ondersteund om veel vraagstukken zo decentraal mogelijk op te kunnen lossen. Uiteindelijk weten burgers 'op de vloer' het beste wat goed voor hen is.

Dit klinkt als socialisme of een sociocratisch bestuurssysteem. En wat mij betreft is het dat ook. Het neemt burgers serieus op plekken waar de provinciale of rijksoverheid grote steken

laat vallen. Mooie voorbeelden in deze zijn energiecoöperaties en voedselcoöperaties. Dit kan natuurlijk ook voor onderwijs, woningbouw, gezondheidszorg enzovoort.

Bestaanszekerheid

Als je aan het einde van je geld nog een stukje maand overhoudt dan heb je stress. Als je stress hebt is de kans op het nemen van domme beslissingen erg groot. Het verzamelen en verwerken van goede informatie wordt bijna onmogelijk. Laat staan dat je verstandig kunt kiezen tijdens de verkiezingen. Dat is psychologie van de koude grond. In Nederland hebben 1,7 miljoen mensen geen of nauwelijks bestaanszekerheid (bron: CBS, SCP en Nibud). Los van het feit dat het een schande is schaadt dit ook onze democratie. Mensen, die moeten overleven, haken sneller af. Dit bevoordeelt de stemmers, die wél comfortabel leven waardoor hun invloed onevenredig groot is. En we weten dat onvrede stemmers naar de flanken jaagt, waardoor consensus moeilijker wordt en beleid extremer en gevaarlijker. Daarom zou er een veel eerlijkere verdeling van welvaart moeten komen. Wellicht zelfs invoering van het basisinkomen (wat wereldwijd al met succes is getest op diverse plekken). Kijk naar een land als Noorwegen, waar de belastingdruk hoog is maar de basisvoorzieningen voor alle burgers excellent en vaak gratis is.

Weren van niet democratische politieke partijen

Tot slot iets wat ik al jaren als een gotspe ervaar. In het Nederlands democratisch bestel bestaat het dat er twee partijen zijn die zélf intern NIET democratisch zijn. Dat zijn de PVV, wat slechts uit twee leden bestaat namelijk Geert Wilders en de stichting Groep Wilders waarvan Geert Wilders de enige bestuurder is en die geen ledenraad kent en FvD, die wél een ledenvergadering heeft maar waar in de statuten is geregeld dat de partijtop (het bestuur onder leiding van Thierry Baudet) nagenoeg absolute macht heeft. Wat mij betreft komt er een volledig verbod op dit soort partijen om deze eenvoudige reden. Ik zie dit dan ook als een essentiële fout in de Wet op de Politieke Partijen en zie graag spoedige aanpassing ervan. Stel je eens voor hoeveel ellende dat Nederland had bespaard waar het vertrouwen en fatsoen betreft.

Samenvatting

Samenvattend durf ik te stellen dat Nederland een onvoldoende weerbare democratie heeft. In dit verhaal pleit ik dan ook voor om een aantal evidente fouten in onze wetgeving te repareren en daarbij met name te leren van onze buurlanden. Ik denk dan met name aan het oprichten van een constitutioneel hof en bepalingen in de grondwet opnemen, die eeuwigdurend zijn, Zoals de menselijke waardigheid en de democratische staatsvorm.

Daarnaast moeten we inzetten op een weerbare samenleving, die ook vooral in de eigen kracht wordt gezet. Daarbij heb ik oplossingen aangedragen om het vertrouwen te herstellen, de wet op de politieke partijen aan te passen, te zorgen voor bestaanszekerheid, het terugbrengen van

fatsoen in ons gedrag en ons debat, te zorgen voor inperking van desinformatie en tenslotte te zorgen voor versterking en ondersteuning van het maatschappelijk middenveld.